

Хорхе Луис Борхес
КНИГА ОД ПЕСОК

Делото е објавено во рамки на „Сур“ програмата
за поддршка на преводи при Министерството за
надворешни работи и култура на Република Аргентина

Obra editada en el marco del Programa “Sur” de Apoyo a
las Traducciones del Ministerio de Relaciones Exteriores y
Culto de la República Argentina

БИБЛИОТЕКА – *ARS MAGNA*

Главен уредник
Филип Димевски

Наслов на оригиналот
Jorge Luis Borges, EL LIBRO DE ARENA

Copyright © 1995, Maria Kodama
All rights reserved

Превод од шпански јазик
Ненад Велковски

Јазична редакција
Филип Димевски

Компјутерска обработка
БЕГЕМОТ

Ликовно уредување
Бојан Димитријевиќ

© Сите права на изданието ги има – БЕГЕМОТ ДООЕЛ
Забрането е копирање, умножување и објавување на
делови или на целото издание во печатени или електронски
медиуми без писмено одобрение од издавачот.

Хорхе Луис Борхес

КНИГА ОД
ПЕСОК

Скопје, 2015

КРАТКА СОДРЖИНА

ДРУГИОТ	7
УЛРИКА	17
КОНГРЕСОТ	22
<i>THERE ARE MORE THINGS</i>	45
СЕКТАТА НА ТРИЕСЕТТЕМИНА	54
НОЌТА НА ДАРБИТЕ	59
ОГЛЕДАЛОТО И МАСКАТА	66
УЊДР	72
УТОПИЈА НА ЕДЕН ЧОВЕК	
ШТО Е УМОРЕН	79
МИТО	88
АВЕЛИНО АРЕДОЊДО	97
ДИСКОТ	104
КНИГАТА ОД ПЕСОК	108
ЕПИЛОГ	114

ДРУГИОТ

Настанот се случи во февруари 1969 година, на север од Бостон, во Кембриџ. Не го напишав веднаш, зашто мојата првична намера беше да го заборавам, за да не го загубам разумот. Сега, во 1972 година, мислам дека ако го напишам, другите ќе го прочитаат како расказ и, со текот на годините, можеби ќе стане расказ и за мене.

Знам дека беше речиси сурово додека траеше и уште повеќе за време на бессоните ноќи што му следеа. Тоа не значи дека вашиот расказ може да предизвика чувства кај трето лице.

Веројатно беше десет часот наутро. Јас бев навален на една клупа, пред реката Чарлс. На околу петстотини метри од мојата десна страна имаше една висока зграда чие име не го дознав никогаш. Сивата вода влечеше долги парчиња мраз. Неизбежно, реката направи да мислам на времето. Милениумскиот лик на Хераклит. Имав спиено убаво; мојот час од претходното попладне успеа, мислам, да ги заинтересира студентите. Немаше жива душа на видик.

Одеднаш почувствував (што според психолозите одговара на состојбите на замор) дека веќе сум го проживеал тој момент. На другиот крај од мојата клупа седна некој. Јас повеќе ќе сакав да бидам сам, ама не сакав да станам веднаш, за да не бидам нецивилизиран. Другиот почна да свирка. Тогаш се случи првата од многуте непријатности тоа утро. Тоа што го свиреше, тоа што се обидуваше да го свири (никогаш не сум имал добар слух), беше креолскиот стил на *La tamera* од Елијас Регулес. Стилот ме одвлече во еден двор, што исчезна, и во сеќавањето на Алваро Мелијан Лафинур, кој умре пред многу години. Потоа дојдоа зборовите. Беа зборовите од една песна. Гласот не беше тој на Алваро, ама сакаше да личи на гласот на Алваро. Го препознав со ужас.

Му се приближив и му реков:

„Господине, вие сте Уругваец или Аргентинец?“

„Аргентинец, ама од четиринаесет години живеам во Женева“, беше одговорот.

Имаше долга тишина. Го прашав:

„На бројот седумнаесет од Малању, пред руската црква?“

Ми одговори да.

„Во тој случај“, му реков одлучно, „вие се викате Хорхе Луис Борхес. И јас сум Хорхе Луис Борхес. Во 1969 година сме, во градот Кембриџ“.

„Не“, ми одговори со мојот сопствен глас, малку далечен.

По некое време инсистираше:

„Јас сум овде во Женева, на една клупа, на неколку чекори од Рона. Чудното е што си личиме, ама вие сте многу постар, со побелена коса.“

Јас му одговорив:

„Можам да ти докажам дека не лажам. Ќе ти кажам работи што не може да ги знае некој непознат. Дома има еден сребрен сад за мате со ногалки од змии, што го донесе од Перу нашиот прадедо. Исто така има еден сребрен леген, што висеше на еден ремен. Во шкафот во твојата соба има две редици книги. Трите тома на *Илјада и една ноќ* од Лејн со графички и забелешки со мали букви меѓу поглавје и поглавје, латинскиот речник на Кишра, *Германија* од Тацит на латински и верзијата од Гордон, еден *Дон Кихот* од куќата Гарние, *Табли од крв* од Ривера Индарте, со посвета од авторот, *Сартор Ресартус* од Карлајл, една биографија од Амиел и, скриена зад другите, една книга со меки корици за сексуалните обичаи на балканските народи. Не сум заборавил ни една квечерина на еден прв кат на плоштадот Дјуборг“.

„Дјуфур“, поправи.

„Во ред. Дјуфур. Доволно ти е сето ова?“

„Не“, одговори. „Тие докази не докажуваат ништо. Ако јас го сонувам ова, нормално е да го знам тоа што го знам. Вашиот опширен каталог е потполно залуден“.

Забелешката беше неправедна. Му одговорив:

„Ако утрово и оваа средба се сон, секој од нас мора да мисли дека е тој што сонува. Можеби ќе престанеме да сонуваме, можеби не. Нашата очигледна обврска, во меѓувреме, е да го прифатиме сонот, како што сме го прифатиле светот и дека сме зачнати и дека гледаме со очите и дека дишеме“.

„А, ако сонот трае?“ рече со нетрпение.

За да го смирам и за да се смирам, одглумив една смиреност што дефинитивно не ја чувствував. Му реков:

„Мојот сон трае веќе седумдесет години. На крајот на краиштата, кога ќе се сети, нема човек што не се сретнал со себе самиот. Тоа ни се случува сега, само што сме двајца. Не сакаш ли да знаеш нешто од моето минато, што е иднината која те очекува?“

Потврди без ниту еден збор. Јас продолжив малку загубено:

„Мајка е жива и здрава во својата куќа во Чаркас и Маипу, во Буенос Аирес, ама татко умре пред околу триесет години. Умре од срце. Го уби една хемиплегија; левата дланка ставена врз десната беше како дланката на едно дете врз дланката на еден цин. Умре со нетрпение да умре, ама без една поплака. Баба ни умре во истата куќа. Неколку дена пред крајот, нè повика сите и ни рече: »Јас сум многу стара жена што умира многу бавно. Никој да не се вознемирува за една толку општа и обична работа«. Нора, сестра ти, се омажи и има две деца. Кога сме кај тоа, како се дома?“

„Добро. Татко секогаш со неговите шеги против верата. Сношти кажа дека Исус бил како гаучите, што не сакаат да се обврзуваат и дека поради тоа проповедал со параболите“.

Се поколеба малку и ми рече:

„А, вие?“

„Не го знам бројот на книгите што ќе ги напишеш, ама знам дека се премногу. Ќе пишуваш поезија што ќе ти овозможи несподелено задоволство и раскази од фантастична природа. Ќе предаваш како татко ти и како многумина други од нашата крв“.

Ми се допадна што не ме праша ништо за неуспехот или успехот на книгите. Сменив тон и продолжив:

„Што се однесува на историјата... Имаше уште една војна, речиси меѓу истите противници. Франција брзо капитулира; Англија и Америка победија еден германски диктатор, што се викаше Хитлер, во цикличната битка Ватерло. Буенос Аирес, околу илјада деветстотини четириесет и шеста, роди нов Росас, прилично сличен на нашиот роднина. Во педесет и петтата година, провинцијата Кордоба нè спаси, како претходно Ентре Риос. Сега работите стојат лошо. Русија загосподарува со планетата; Америка, заплеткана од суеверието за демократија, не одлучува да стане империја. Со секој ден што минува нашата земја е попровинциска. Попровинциска и повообразена, како да ги затвора очите. Не би ме изненадило ако учењето латински јазик се замени со учењето гварански“.

Забележав дека одвај ми обрнува внимание. Основниот страв од невозможното, а сепак точно, го преплашуваше. Јас, што не станав татко, почувствував за тоа кутро момче, поблиско од син од моја крв, еден наплив на љубов. Видов дека стиска во рацете некаква книга. Го прашав што е.

„Бесови или, како што мислам, *Демони* од Фјодор Достоевски“, ми одговори не без суета.

„Сум ја заборавил. Каква е?“

Само што го кажав тоа, почувствував дека е прашањето богохулство.

„Рускиот мајстор“, рече, „навлегол повеќе од кој било во лавиринтите на словенската душа“.

Тој реторички обид ми се виде како доказ дека се смирил.

Го прашав кои други книги од мајсторот ги поминал.

Наброја две или три, меѓу нив *Двојникот*.

Го прашав дали кога ги читал ги разликувал добро ликовите, како во случајот со Џозеф Конрад, и дали мисли да продолжи да го прочита целиот опус.

„Вистината е дека не“, ми одговори со една изненаденост.

Го прашав што пишува и ми рече дека подготвува една книга во стих што ќе се вика *Црвени химни*. Исто така мислел и на *Црвени ритми*.

„Зошто не?“ му реков. „Можеш да цитираш добри претходници. *Синиот стих* на Рубен Дарио и сивата песна на Верлен“.

Без да ми обрне внимание, ми објасни дека неговата книга ќе го опеа братството на сите луѓе. Поетот од нашето време не може да му го сврти грбот на своето време.

Размислив и го прашав дали навистина се чувствува брат на сите. На пример, на сите претприемачи закопани со почести, на сите поштари, на сите нуркачи, на сите што живеат на тротоарот со парни броеви, на сите афонични, и така натаму. Ми рече дека неговата книга се однесува на големата маса потиснати и клетници.

„Твојата маса потиснати и клетници“, му одговорив, „е само една апстракција. Постојат само индивидуите, ако веќе постои некој. Вчерашниот човек не е денешниот, изјавил некој Грк. Ние двајцата, на оваа клупа во Женева или во Кембриџ, сме можеби доказ“.

Освен на строгите страници на Историјата, настаните достојни за сеќавање се лишени од реченици достојни за сеќавање. Еден човек што умира сака да се сети на некоја графика што ја видел во детството; војниците што влегуваат во битка зборуваат за калта или за наредникот. Нашата

ситуација беше единствена и, искрено, не бевме подготвени. Зборувавме, фатално, за литература; се плашам дека не кажав многу други работи што обично им ги кажувам на новинарите. Моето алтер его веруваше во инвенцијата и во откривањето нови метафори; јас во оние што одговарат на интимни и познати афинитети и што нашата имагинација веќе ги прифатила. Староста на луѓето и зајдисонцето, соништата и животот, течењето на времето и на водата. Му го кажав ова мислење, што ќе го напише во една книга години подоцна.

Речиси не ме слушаше. Одеднаш рече:

„Ако вие сте биле јас, како да се објасни што сте ја заборавиле вашата средба со еден возрасен господин кој во 1918 година ви кажал дека и тој е Борхес?“

Не помислив на таа тешкотија. Му одговорив без убеденост:

„Можеби случката била толку чудна што сум се обидел да ја заборавам“.

Ризикуваше со интимно прашање:

„Како стои вашата меморија?“

Сфатив дека за едно момче што нема наполнето дваесет години еден човек од повеќе од шеесет беше речиси мртовец. Му одговорив:

„Обично личи на заборавот, ама сè уште го наоѓа тоа што ќе ѝ го зададат. Студирам англосаксонски и не сум последниот од класата“.

Нашиот разговор веќе траеше предолго за да биде разговор во сон.

Ми падна на памет една брза идеја.

„Јас можам веднаш да ти докажам“, му реков, „дека не ме сонуваш. Слушни го добро овој стих, што не си го прочитал никогаш, колку што јас се сеќавам“.

Бавно ја кажав познатата реченица:

*L'hydre – univers tordant son
corps écaillé d'astres.*

Ја почувствував неговата речиси плашлива зачуденост. Го повтори тивко, вкусувајќи го секој сјаен збор.

„Вистина е“, пропелтечи. „Јас нема да можам да напишам никогаш таква реченица“.

Иго нè спои.

Претходно, тој го повтори со жар, сега се сеќавам, тој краток дел во кој Волт Витман се сеќава на една споделена ноќ пред морето, во која бил навистина среќен.

„Ако Витман ја опеал“, забележав, „тоа е зашто ја посакувал и не се случила. Поемата добива ако насетиме дека е показ на еден копнеж, не приказна за еден настан“.

Ме загледа.

„Вие не го познавате“, извика. „Витман не е способен да лаже“.

Половина век не минува залудно. Под нашиот разговор на луѓе со разнолики прочитани книги и различни вкусови, сфатив дека не можеме да се разбереме. Бевме премногу различни и премногу слични. Не можевме да се прелажеме, што го прави тежок дијалогот. Секој од нас беше карикатурна имитација на другиот. Ситуацијата беше премногу абнормална за да трае уште многу време. Да се советува или дискутира беше бескорисно, зашто неговата неизбежна судбина беше да биде тој што сум.

Одеднаш се сетив на една фантазија од Колериц. Некој сонува дека го поминува рајот и му

даваат како доказ еден цвет. Кога се буди, таму е цветот.

Ми текна на еден аналоген пример.

„Слушај“, му реков, „имаш пари?“

„Да“, ми одговори. „Имам околу дваесет франци. Вечерва го почестив Симон Јичлински во *Крокодил*“.

„Каж ми на Симон дека ќе практикува медицина во Каруж и дека ќе направи многу добра... сега, дај ми една од твоите монети“.

Извади три сребрени пари и неколку поситни. Без да разбере ми даде една од првите.

Јас му подадов една од оние неразумни американски банкноти што имаат многу различна вредност, а иста големина. Ја разгледа со лакомот.

„Не е можно“, викна. „Со датум од илјада деветстотини седумдесет и четврта е“.

(Неколку месеци подоцна некој ми кажа дека банкнотите немаат датум на нив.)

„Сето ова е чудо“, успеа да каже, „а чудесното плаши. Тие што биле сведоци на воскреснувањето на Лазар сигурно се преплашиле“.

Воопшто не сме се смениле, помислив. Постојано книжевни примери.

Ја искина банкнотата на парчиња и си ја стави монетата в џеб.

Јас одлучив да ја фрлам во реката. Лакот на сребрената пара што се губи во сребрената река ќе ѝ дадеше на мојата приказна еден жив лик, ама судбината не сакаше така.

Одговорив дека натприродното, ако се случи двапати, престанува да биде застрашувачко. Му предложив да се видиме следниот ден, на истата та клупа што е во две времиња и на две места.

Веднаш прифати и ми рече, без да го погледне часовникот, дека се задржал многу. Обајцата лажевме и секој од нас знаеше дека неговиот соговорник лаже. Му реков дека ќе дојдат по мене.

„Ќе дојдат по вас?“, ме праша.

„Да. Кога ќе бидеш на моја возраст ќе го имаш речиси потполно загубено видот. Ќе гледаш жолта боја и сенки и светлини. Не грижи се. Постепеното слепило не е трагично нешто. Тоа е како бавно завечерување во лето“.

Се разделивме без да се допреме. Следниот ден не отидов. Сигурно ни другиот не отишол.

Размислував многу за оваа средба, што не ја раскажав никому. Мислам дека го открив решението. Средбата беше реална, ама другиот разговараше со мене во сон и поради тоа успеал да ме заборава; јас разговарав со него на јаве и сè уште ме измачува сеќавањето.

Другиот ме сонил, ама не ме сонил прецизно. Го сонил, сега сфаќам, неможниот датум на доларот.